

Af René Rasmussen

Butlers nye klæder. Om Butler og Lacan

”Vil du selv kunne vælge en kategori til dit køn?” ”Ja, det vil jeg. Det gik op for mig, at i staten i Californien kan du krydse af i en boks, der hedder ikkebinær. Så det ansøgte jeg om.”¹

*”Hvori består så den vigtigste politiske effekt af din teori?”
”Det er en politisk indvirkning på feminismen, kønsteori, ’queer’-teori, på teorier om forskelsbehandling, på aktiviteter, der er afhængige af en teori om handlen og empowerment.”²*

Den amerikanske filosof Judith Butlers særegne feminisme bygger blandt andet på ideen om talehandlingen samt en særlig kritisk tilgang til psykoanalysen. Butler både benytter sig af og forholder sig kritisk til psykoanalysen, hovedsageligt Sigmund Freud og Jacques Lacans ideer, eftersom Butler anvender psykoanalysen til at udvikle en række af sine egne ideer om kønnet, fallos, homoseksualitet, det reelle og så videre. Denne tekst vil se på, hvordan Butler forstår sproget og det symbolske i en sammenligning med Lacans ideer herom.

Det er ofte blevet påpeget, at Butler misfortolker, fordrejer eller omvender en række af de kilder eller opfattelser, som der refereres til (Louis Althusser, Jacques Derrida, film, litteratur og så videre).³ Det er desværre ikke muligt at komme ind på alle de misforståelser eller fordrejninger, som udfoldes i forhold til Lacan. En del af dem er det dog nødvendigt at gå lidt i dybden med for at fremhæve forskellen på, hvad Butler mener (at Lacan siger) og hvad Lacan (rent faktisk)

i Der kan her henvises til Éric Marty 2021, der påpeger en række fejllæsninger hos Butler i forhold til blandt andet Derrida, Althusser og Foucault.

anfører. Inddragelsen af sådanne detaljer betyder, at fremstillingen af Butlers forståelse ikke kun forholder sig kritisk til den overordnede forestilling om sproget, som mange andre tekster gør,ⁱⁱ men tillige forsøger at vise, hvordan Butler når frem til disse synspunkter i sin særlige stil.

Butlers feministiske standpunkter er grundlæggende anti-essentialistiske, idet Butler vender sig imod enhver idé om en essens uden for sproget, der kunne legitimere kønsforskelle eller undertrykkelsen af for eksempel kvinder og homoseksuelle eller få sådanne aspekter (kønsforskelle og kvindeundertrykkelse) til at fremstå som naturlige fænomener. Det er således via sproget, nærmere bestemt diskurserne om kønnet, at disse aspekter får deres realitet, der er konstitueret af særlige normer, som imidlertid også sætter kvinder og homoseksualitet som det, der ikke alene må udelukkes, men også som det, der først får eksistens i kraft af diskurserne.

En sådan normativ konstituering har lighed med talehandlinger – der, som anført, står centralt i Butlers forståelse – som for eksempel dåben, der ikke alene navngiver noget (et barn), men også giver dette noget (en kønnet) eksistens. Der eksisterer derfor ikke en essens eller en substans uden for sproget, idet køn med mere først får eksistens i og med sproget, herunder talehandlingen, der får, hvad den benævner til at findes.³ Sproget skaber, så at sige, realiteten ud fra en sproglig skabelse af en materialitet, men den kropslige, kønslige skabelse eller materialisering er aldrig fuldstændig.⁴ Der er således noget udenfor, som dog ikke har Butlers interesse. Selvom det antages, der er en materialitet før eller uden for sproget, er det sproget – som ikke har en egentlig oprindelse – der udgør ophavet til materialiteten i dens transformation til en realitet, idet materialiteten bliver diskursiv og diskursen materiel. Det er den materialitet, der frembringer kroppe, som magten styrer. Butler formulerer det også således:

når visse konstruktioner fremtræder som konstituerende, det vil sige har denne karakter af noget, 'uden hvilket' vi slet ikke kunne tænke, kunne vi overveje, om ikke kroppe kun træder frem, kun varer ved, kun lever inden for visse kraftigt sociokønnede regulative skemaers produktive begrænsninger.⁵

ii Foruden Marty kan der henvises til Clotilde Leguil, 2020, Sabine Prokhoris 2016 og Rose-Paule Vinciguerra 2022.

Selvom sproget og normerne er voldelige, idet de konstituerer noget (for eksempel det heteroseksuelle patriarkat) og på skæbnsvanger vis samtidig udelukker noget andet (kvinder og homoseksualitet), er de bestemt af talehandlinger, der kan gentages eller rent faktisk bliver gentaget på en måde, så den oprindelige talehandling mister sin betydning og vægt. Gentagelsen af talehandlingen udhuler, så at sige, dens oprindelige rækkevidde og undertrykkende form, hvormed den oprindelige performativitet knyttet til talehandlingen ændrer sig. Butler formulerer det sådan i sin fremstilling af talehandlingen: ”I denne forstand indebærer en ’handling’ altid, at erindringen provisorisk slår fejl.”⁶ Dette viser sig i forhold til materialiseringen som muligheden for en rematerialisering, ”hvor den regulative lovs kraft kan vendes mod den selv og [...] sætte spørgsmålstegn ved selv denne lovs hegemoniske kraft.”⁷

Det performative aspekt, som er grundet i gentagelsen, kan således opløse den undertrykkende vægt af den ’oprindelige’ performativitet. Ordet ’oprindelige’ står her i anførselstegn, da der i Butlers optik ikke kan være en første eller oprindelig talehandling, da en sådan ville forudsætte eksistensen af noget uden for eller større end sproget (for eksempel et suverænt subjekt som Gud), der kunne antages at være ophavet til en første eller oprindelig talehandling. Det performative aspekt åbner derfor for en selvbestemmelse eller en selvfastsættelse af kønnet i forhold til eksisterende normer. ”Kønnet er også, hvad der skabes hen ad vejen – vi kan overtage fastsættelsens magt, omdanne den til selvfastsættelse [*self-assignment*], der kan indbefatte køns genfastsættelse på et legalt og lægeligt niveau.”⁸

Det følgende vil, som anført, indkredse en række af Butlers ideer med hensyn til den fortolkning, som Butler gør af Lacans sprogopfattelse. Denne indkredsning skal ikke tilsidesætte relevansen af feminismens opgør med forskellige former for (undertrykkende) identitet eller sikringen af for eksempel transkønnedes rettigheder, men her er fokus rettet mod disse ideer hos Butler, der vil blive sat i relation til, hvad Lacan selv forstår hermed. Fokus vil overvejende være på *Kropsballade* (1990), *Kroppe af betydning* (1993) og *Ordenes vold* (1997).ⁱⁱⁱ Da Butler grundlæggende ikke i anførte tekster ændrer sine synspunkter i forhold til de aspekter, som skal belyses her, vil der uden videre

iii Der citeres så vidt muligt fra de danske oversættelser, men hvis de ligger langt fra den oprindelige engelske tekst, indføres engelske ord i citaterne, eller det markeres, hvis oversættelsen er modificeret.

distinktion henvises til de tre værker. Men lad os først se på sprogopfattelsen, der ikke kun indbefatter normer, undertrykkelse o.l., men en basal idé om sprogets vold, som udlægningen af Lacan bygger herpå.

SÅRET: DET VOLDELIGE SPROG

Centralt for Butler er, at sproget er voldeligt: ”sproget truer med vold...”⁹ Senere anføres det: ”Men hvad nu hvis sproget i sig bærer sine egne muligheder for vold og verdenssplintring?”¹⁰ Andetsteds står der:

Hvis vi forstår navnets kraft som en virkning af dets historicitet, så er denne kraft ikke nogen blot og bar tilfældig virkning af et slag, der rettes mod nogen, men virker til dels gennem en indkodet erindring eller et traume, ét, der bor i sproget og bæres i sproget.¹¹

Ideen om navnet vil blive kort uddybet nedenfor, men den vold eller det traume, som Butler sporer i sproget, indbefatter ikke kun en ’splintring’ (Butlers udtryk) af verden, men består tillige ”i dets anstrengelser for at indfange det uudsigelige og derfor ødelægge det, for at gribe fat i det, som er nødt til at blive umuligt at få hold på, hvis sproget skal fungere som noget levende.”¹² Som regel opfattes sproget som et levende sprog, fordi det forandrer sig, ikke af sig selv, men af de, som for eksempel ytrer sig med/i det, orienterer sig i det og eventuelt importerer ord fra andre nationalsprog. Lacan ville sikkert tilføje, at det er subjektet, der sætter ord (signifianter) sammen. Det væsentlige for Butler er imidlertid ikke dette særlige liv eller, at subjektet er udspændt mellem signifianterne, men at sproget ikke kun ’truer med vold’ eller bærer et immanent ’traume’, men desuden rummer ’anstrengelser’, kan ’indfange’, ’ødelægge’ samt ’gribe fat i’.

Selvom Butler blandt andet i sin diskussion af Althussers ideer om interpellation afviser ideen om et suverænt subjekt¹³ og sætter sin lid til en særlig performativitet, peger Butlers forståelse af sproget på det som en særlig magt. Det bærer på ting, gør ting og er voldeligt. Således ”synes de navne, som subjektet bliver kaldt, at bibringe det dødsangst, og stille spørgsmålet om, hvorvidt man vil overleve?”¹⁴ Når sproget endvidere ”kan opretholde kroppen, kan det også true dens eksistens.”¹⁵ Noget lignende gør sig gældende for navngivningen (jævnfør ovenfor), der derfor har en rystende og frygtelig magt.¹⁶

Sproget, herunder navnet og normerne, fremstår således som mægtigt, handlende, truende og voldeligt. I hvert fald langt hen ad vejen, da Butler på paradoksal vis åbner for en bevægelse ud over sprogets vold og normer. Selvom Butler antager eksistensen af ”en norm, der vælger os”, er der nemlig tillige tale om en norm ”som vi indtager, vender om og tilskriver fornyet betydning, i den udstrækning det ikke lykkes normen at bestemme os fuldstændigt.”¹⁷ Denne omvendning beror på performativiteten og på, at normen også er en talehandling, idet normen i kraft af gentagelser og omvendinger kan mindske taget i os. På den ene side er sproget og normerne mægtige, og kan følgelig vælge (os), true kroppen og skabe dødsangst, men på den anden side er sproget og normerne ikke fuldstændige.

Ideen om sprogets, normers og navnes vold, magtfuldhed og indgydelse af dødsangst synes at være bundet til de sprog, normer og navne, som opfattes som diskriminerende, identitetsfikserende eller undertrykkende. Butlers teoretiske redegørelser forklarer desværre ikke, hvorfor for eksempel nogle (nye, ændrede) normer ikke er lige så voldelige som de oprindelige normer, der også altid og allerede er resultatet af omvendinger, gentagelser og så videre. I et tilføjet forord (1999) til *Kønsballade: Feminisme og subversion af identitet* (1990) anfører Butler dog om sin bog, at den spørger om, ”hvordan ikke-normative seksuelle praksisser sætter spørgsmålstegn ved stabiliteten af køn som analysestrategi?”¹⁸. Der eksisterer således ikke-normative seksuelle praksisser områder, som ikke er defineret af normer

Men senere i samme forord anføres det: ”Det er ikke muligt at modsætte sig ’normative’ former for køn uden samtidig at abonnere på en bestemt normativ opfattelse af, hvordan den kønnede verden bør være.”¹⁹ Det må betyde, at de ’ikke-normative seksuelle praksisser’ alligevel må være normativt defineret, med mindre det antages, at der findes en oprindelig seksualitet, der ikke er underkastet normer, hvilket ville være i modstrid med anti-essentialismen. I næste sætning taler Butler endvidere om sin ”teksts positive, normative vision”²⁰ Det fremgår dog ikke, hvorfor denne teksts positive, normative vision ikke selv er funderet i vold.

I det nye forord tales der endvidere om en politisk handlekraft (*agency*) forbundet med performativiteten, der er en handlekraft, som forudsætter magten som sin mulighedsbetingelse.²¹ Butlers *agency* bygger således på magten, samtidig med den også er et opgør med den magt, men det fremgår ikke, hvor mange performative handlinger der skal til for at sikre den nye magt eller den identitet, som

følger af den performative handling, for eksempel i forbindelse med homoseksualitet.

Den performative talehandling, negativ eller positiv, er dog, som anført, ligesom andre talehandlinger karakteriseret ved, at den ved at sige noget, gør det, som den siger.²² Det er en definition, der bygger på John L. Austins ideer samlet i *Ord der virker*. Butler anfører endvidere om talehandlinger^{iv}, som er særlige ytringer i sproget, at "[s]ådanne ytringer gør, hvad de siger, idet de udsiges, de er ikke alene konventionelle, men med Austins formulering 'rituelle eller ceremonielle'.²³ Den rituelle form peger hos Austin på, at de gentages i tiden, idet gentagelsen går ud over ytringsøjeblikket. Ytringens enkelte øjeblik er således aldrig et enkeltstående øjeblik, men "overskrider sig selv i fortidige og fremtidige retninger..."²⁴ Men selve talehandlingen indbefatter, at "illokutionære talehandlinger frembringer virkning, uden at tiden går, at en sigen i sig selv er en gøren, og at de [sigen og gøren] på en og samme tid er hinanden."²⁵ Sigen og gøren er således tidsligt sammenfaldende og identiske.

Men imod denne forståelse, som Butler finder hos Austin, anføres det, at sårende talehandlinger er bestemt af et konteksttab, der kan føre til "modtagerens fornemmelse af at miste herredømmet [*out of control*]..."²⁶ Desværre fremgår det ikke, hvad det er for et herredømme, som modtageren skulle fornemme at miste, men måske er det den samme magt som den, der er på spil i den positive, normative vision (jævnfør ovenfor)? Derimod tales der om en "sproglig overlevelse" (som af uvisse grunde står i anførselstegn i teksten), der indbefatter, "at en bestemt slags overlevelse finder sted i sproget."²⁷

Tabet af herredømmet er udvirket af talehandlingens akt. Da de 'sårede' dermed mister deres herredømme og kontekst, kan der ikke længere være nogle normer eller talehandlinger, der kan udgøre baggrunden for deres 'sprogliche overlevelse'. Der må være tale om en skabelse ud af intet, skønt Butler ellers forudsætter eksistensen af normer over alt. Denne skabelse må ikke alene sikre de 'sårede' en plads i sproget igen, men også et leveværdigt liv fremover. Den sproglige skabelse etablerer således ikke kun et nyt herredømme og en ny sproglig

iv Butler skelner her med Austin mellem illokutionære og perlokutionære akter i sproget, hvor den første defineres som et umiddelbart sammenfald mellem et udsagn (at sige noget) og gøren, mens den perlokutionære talehandling først opfølges af en handling på et senere tidspunkt. Da Butlers ideer overvejende drejer sig om den illokutionære talehandling, vil det i det følgende også blot dreje sig om den form for talehandling.

kontekst, men også et leveværdigt liv som en effekt af reetableringen af herredømmet. Det leveværdige liv er en følge af skabelsen ud af intet, af den særlige overlevelse i sproget, der må udgøre en ny norm, der afsætter en ny kontekst i form af det leveværdige liv, der må gå ud over øjeblikket for den nye norm, med mindre denne norm gentages hele tiden. Talehandlingen, der reetablerer en overlevelse, er næppe identisk med livet efter overlevelsen, men for så vidt som overlevelsen følger af denne talehandling, etablerer den en ny kontekst.

Det ses atter, at sproget er voldeligt i forbindelse med de sårende talehandlinger, hvor modtagere mister herredømmet og konteksten, men hvor der på paradoksal vis samtidig også foreligger en mulig sproglig overlevelse. Der er således både negative talehandlinger (de sårende) og positive talehandlinger. Men det fremgår ikke, hvorfor de sårende talehandlinger medfører konteksttab. Selve muligheden for at spore deres eksistens betoner dog, at de ikke kan være helt ramt af konteksttab. Da Butlers tekst i høj grad handler om sårende effekter hos for eksempel homoseksuelle og kvinder, indskriver selve beskæftigelsen med disse effekter en kontekst.

Et eksempel på talehandlingen, som Butler bruger gentagende gange, er dåben, der umiddelbart er bindende og frygtelig magt i Butlers forståelse (jævnfør ovenfor). Præsten siger således til en baby: ”Jeg døber dig Bente”, der er en talehandling, men uden for kirken bliver barnet dog kaldt ”Bent” som en følge af moderens udsagn i fødselsøjeblikket: ”Det er Bent”. Sidstnævnte er ikke en talehandling, men et konstaterende udsagn, som ligger uden for dåben og som beror på, at moderen absolut vil have en dreng. Præstens dåb er i henhold til Butlers ideer en bindende talehandling, det vil sige talehandlingen forudsætter en bindende kontekst, men den er ikke bindende for forældrene eller andre, der kalder barnet for Bent pga. moderens særlige begær. Dåbens kontekst virker ikke. Det er ikke i Butlers forståelse en talehandling eller en navngivning i stil med dåben, der gør, at forældrene, siger Bent, men det er bestemt af moderens ønske om at få en dreng og det begær, der ligger til grund herfor. Dåbens bindende og frygtelige karakter (kontekst) er ikke effektiv. Et problem i forhold til den pragmatiske talehandling er derfor, at Butler ikke forklarer, hvornår og hvor lang tid et udsagn er bindende, blandet andet fordi Butler ikke tager højde for det begær, der er involveret i talehandlingen og som meget vel kan stå i modsætning det, der umiddelbart sker i den.

Et andet problem i denne sammenhæng er videreudviklingen af Austins talehandling: Hvor Austin bruger den til at bestemme særlige

sproglige akter (dåb, løfte, ordrer og så videre), løsriver Butler talehandlingen fra sådanne specifikke udsagn, idet hele sproget i Butlers udlægning er performativt. Alle udsagn kan tjene til at fabrikere normer og køn.²⁸ Den selvbestemmelse, der er indbygget i den udvidede performativitet, er i øvrigt væsentlig forskellig fra Lacans idé om det delte subjekt, hvis tale altid går vejen over den Anden, sprogets Anden. Ideen om selvbestemmelse er også fremtrædende i *Undoing gender*, hvor den også kædes som med autonomi²⁹. Ideen om selvbestemmelse viser sig desuden i forestillingen i *Kønsballader. Feminisme og subversion af identitet* om ”en selvbevidst, denaturaliseret position ...”³⁰ Selvbestemmelse og selvbevidsthed ligger langt fra ideen om et delt subjekt, som Lacan taler om

Lad os se på nogle få eksempler på talehandlinger: ”Jeg advarer dig” skulle være en advarsel; ”Jeg lover dig” skulle være et løfte; ”Jeg sværger at sige sandheden, hele sandheden og kun sandheden” skulle være en ed; ”Jeg beordrer dig” skulle være en ordre. Lad os her ser bort fra ironi, sarkasme eller løgn, der er særlige udsigelsers knyttet til sådanne udsagn og som umiddelbart vil opløse deres bindende karakter. Det er dog væsentligt, at forudsætningen for, at det drejer sig om en tale, der samtidig også er en gøren – som definitionen af talehandlingens bindende karakter går ud fra – er, at den sigen (udsagn), som Butler taler om, er identisk med sig selv og akten, hvormed noget siges (gøren). Det indbefatter grundlæggende, at de signifikanter, der indgår i sigen, bør være identiske med sig selv. De signifikanter, der indgår heri, må være selvberørende, da sigen ellers vil indbefatte signifikanter, som ikke indgår i sigen. Det betyder, at garantien for, at signifikanten betyder det, som siges med sigen, skal foreligge i sigen. Men det er en umulighed, eftersom signifikanterne får deres garanti fra større sproglige sammenhænge (af Lacan kaldet den Anden). Derudover er enhver signifiant bestemt af sin forskel til andre signifikanter. For eksempel er signifikanten ’spis’ i ordren ”Spis’ betinget af et differentielt ordforråd, der kan omfatte ord som æd, drik og slug, eller særlige koder for menneskelige former for fødeindtagelse. Ordren ’spis’ er kun ’identisk’ med sig selv, hvis denne andethed (kontekst) er udelukket, men identitet forudsætter altid en andethed. Det udelukker, at ord eller udsagn kan isoleres, som ideen om talehandlingens øjeblikkelighed forudsætter. Lacan har i øvrigt betonet, er en signifiant ikke identisk med sig selv og ikke kan omfatte sig selv,³¹ da den altid er bestemt af sit differentielle forhold til andre signifikanter, der eksisterer i kraft af

den Anden. Enhver sigen involverer derfor en sproglig sammenhæng, der går ud over denne sigen.

Udsagn, der rummer et løfte, en ordre og så videre indeholder fremdeles ofte et jeg eller du, men Butlers idé om talehandlingen involverer ikke forholdet mellem et 'jeg' og 'du', der betoner de intersubjektive positioner (her et jeg, der taler til et du), der altid er indbefattet i udsagn, også selvom de ikke optræder eksplicit i den sammenhæng, hvor et udsagn (en talehandling) fremsættes. Intersubjektiviteten er udelukket, da ideen om talehandlingen hos Butler hverken involverer forholdet mellem afsender (jeg, vi osv.) og modtager eller de ordforråd og koder, som forholdet er bestemt af. Det betyder også, at udsigelsen og udsagnet reduceres til hinanden i ideen om talehandlingen, da udsigelsen er bestemt af forholdet mellem afsender og modtager, som ligger uden for talehandlingens øjeblik. Et forhold, der kan være passioneret, kærligt, ironisk, ydmygende, selvudslettende, løgnagtigt osv. I *Ordnes vold* spørger Butler dog om der findes en udsigelse, der kan afbryde hadtalens struktur,³² men inddragelsen af udsigelsen stopper med dette spørgsmål. Udsigelsen har ikke den status, som Lacan tildeler den, men optræder mere eller mindre som synonym for fremsættelsen af selvberoende udsagn.

Ordene i talehandlingen bør alligevel sikre en identitet mellem sigen og gøren samt mellem udsagn og udsigelsen, da talehandlingen beror herpå. Hvordan kan denne identitet eftervises, hvis vi ser bort fra ethvert udsagns ikke-identiske aspekter? Et udsagn kan måske henføres til et jeg, men det kan udsigelsen ikke, eftersom den altid undslipper jeget. "Jeg advarer dig", – men hvem siger og hvorfra stammer det udsagn. Er det jeget? "Jeg siger, at jeg advarer dig". Men igen: Hvem siger dette? "Jeg siger, at jeg siger, at jeg advarer dig" og så videre. Forsøget på at indfange udsigelsens subjekt lykkes ikke. Udsigelsen forudsætter aspekter i sproget, der ikke fremgår af sigen. Der er derfor aldrig et egentligt sammenfald mellem udsagn og udsigelse eller mellem sigen og gøren, som Butler forudsætter, da enhver sigens forudsætter en intersubjektiv udsigelse, der går ud over talehandlingens såkaldte momentane sammenfald mellem gøren og sigen.

Dette udelukker ikke aggressive eller hadefulde udsagn, som eventuelt opfølges af fysiske voldelige akter, der ikke kan reduceres til ideen om talehandlingens bindende aspekter. Det er Butler opmærksom på, men alligevel er grundantagelsen, at talehandlingen etablerer en identitet mellem sigen og gøren, der reducerer udsagn og udsigelse til hinanden, selvom de adskilles i forbindelse med hadtalen. Det

fremgår også af den videre udlægning af hadtalen, der er en sårgørelse, ”der udøves i selve performancen af en sådan tale, idet såret forstås som en social underordning.”³³ Hadtale kan absolut være ubehagelig og føre til voldelige akter, men ideen om talehandlingen forklarer ikke, hvorfor hadtalen skaber ’sår’, ligesom Butler ej heller forklarer, hvad der menes med et sådant sår, hvis vi ser bort fra ideer som, at modtageren mister herredømmet eller står i en kontekstløs sammenhæng, hvis egentlige kontekst ikke defineres.

Samme problemer gør sig gældende i Butlers inddragelse af interpellation (anråbelse), der på gentagende vis uddybes med Althusers eksempel med en politimand, der ikke kun repræsenterer loven, men

hvis henvendelse ”Halløj De der!” har den virkning, at den binder loven til den, der råbes an. Denne ’den’ eller ’man’, som viser sig ikke at være i stand til at begå nogen overskridelse forud for anråbelsen [*the call*] (for hvem anråbelsen slår en given praksis fast som en overtrædelse), er ikke fuldt ud et socialt subjekt, ikke fuldt ud subjektiveret, for subjektet er endnu ikke blevet tilrettevist.³⁴

Subjektet bliver først ’fuldt ud subjektiveret’, når det er blevet tilrettevist i interpellationen. Men det ’subjekt’, som reagerer – fordi de ord, der fremsættes, vedrører det – må allerede være omfattet af sproget på en måde, så det begriber disse ord. Det vil for eksempel ikke være tilfældet for et barn, der endnu ikke har lært at tale eller den mulige betydning af disse ord (”Halløj De der!”), men formentligt for et ’subjekt’, der allerede kender til ordene og deres mulige betydning. Men for Butler er et ’subjekt’ før interpellationen ikke et ’rigtigt’ subjekt, idet det først bliver et subjekt, når det er blevet såret eller tilrettevist. Det er først et virkeligt subjekt, når det har mærket eller er mærket af sprogets vold. Det er imidlertid ikke klart, hvorfor et før-subjekt overhovedet lader sig anråde. Hvorfor er det draget til at vende sig om eller overhovedet at reagere, når det anråbes? Eller hvorfor lader et før-subjekt sig såre af en hadtale (som immervæk ikke er det samme som en hadhandling i form af for eksempel kropslig vold)? Det giver Butler ingen svar på, eftersom sprogets vold er begyndelsen på det hele.

Lacan har derimod peget på, at der er visse mestersignifianter – der ikke kan reduceres til Butlers idé om talehandling eller interpellation

– som orienterer subjektet i sproget. Sådanne mestersignifianter behøver hverken at være ordrer, tilrettevisninger, navngivninger eller advarsler, men kan blot være signifianter, som subjektet af forskellige grunde tillægger en særlig værdi. Sådanne mestersignifianter er ikke altid uproblematisk, men er alligevel ikke identiske med Butlers ’sår’. Der er her tale om et subjekt, der allerede er indskrevet i sproget og som sætter signifianter sammen på særlig vis.

Denne indskrivning beror på mødet med sprogets Anden, der indbefatter sprogets skattekammer, som Lacan udtrykker det i ”Subversion du sujet et dialectique du désir”³⁵, det vil sige mængden af signifianter, som eksisterer i et givet sprog^v. Men den Anden er også den Anden i subjektet, den andethed, der spiller ind i subjektet i for eksempel udsigelsen, som udgør en andethed i forhold til udsagnet. Den Anden er ikke fuldstændig, udgør ikke en ophøjet magt, men en formodet viden eller sigen i talen, ligesom sproget ikke er fuldstændigt, da det ikke omfatter alt. Den Anden er for Lacan spærret, men for Butler mægtig og voldelig. For hende er mødet med den Anden voldeligt, og det er først i kraft af denne vold, at ’subjektet’ kommer til for hende. Det forklarer, hvorfor den grundstemning, som karakteriserer dette subjekt, er melankoli.³⁶ Subjektet kommer til efter tilrettevisning, sårliggørelse eller andre voldelige magtudøvelser. Det kommer først til hermed, mens subjektet i Lacans forståelse får væren i og med sproget, der ikke er fuldstændigt. Subjekt og sprog beror endvidere gensidigt på hinanden. Selvom sproget som sådan eksisterer forud for den enkelte, forholder subjektet sig til sproget på særegen vis. Sprog og subjekt er singulære fænomener, der er indbyrdes forbundet på særlig vis.

DET SYMBOLSKE

Butlers sprogopfattelse ligger, som anført, også til grund for udlægningen af Lacans ideer om det symbolske, loven og kastrationen. Loven, som funderer det symbolske, konstruerer på fiktiv vis det maskuline ’subjekt’ (Butlers anførselstegn),^{vi} idet loven ”forbyder incest

v Der henvises til Lacans originale tekst pga. den svingende kvalitet af den danske oversættelse.

vi Butler skriver nogle gange ordene det symbolske, fader, fallos, loven med mere med stort, andre gange med lille uden yderligere forklaringer. Såfremt der ikke citeres fra Butlers tekster, skrives de blot med småt her.

og fremtvinger et heteroseksuelt begærs uendelige forskydning.”³⁷ Det feminine er derimod

snarere betegnelsens mangel, betegnet af det Symbolske, en række differentielle sproglige regler, som effektivt skaber kønsforskkel. Den maskuline sproglige position gennemgår den individuation og heteroseksualisering, som den Symbolske lovs grundlæggende forbud, Faderens lov, kræver. Incesttabuet, som afskærer sønnen fra moderen og dermed indsætter slægtskabsforholdet mellem dem, er en lov, som udøves i ”Faderens navn” [*in the name of the Father*]. Loven, som ligeledes nægter pigens begær efter både hendes moder og fader, kræver, at hun overtager moderskabets emblem og fører slægtskabsreglerne videre. Både maskuline og feminine positioner er således indstiftet gennem forbudslove, som producerer kulturelt forståelige køn, men kun gennem produktionen af en ubevidst seksualitet, der igen træder frem i det imaginæres domæne.³⁸

Desværre forklarer Butler ikke her måden, hvorpå den ubevidste seksualitet skulle træde frem i det imaginæres domæne. Det er også uklart, om den maskuline sproglige position eksisterer forud for eller først efter loven, idet Butler først taler om, at denne position gennemgår en ’individuation’ og ’heteroseksualisering’, som faderens lov kræver, hvilket indbefatter, at den maskuline position må eksistere forud for loven, og senere anfører, at både maskuline og feminine positioner er indstiftet gennem forbudslove, altså at den først kommer til efter disse love. Det er endvidere uklart, om det er faderens lov, som indsætter slægtskabsforholdet mellem moder og søn (slægtskabsforholdet mellem dem eksisterer altså ikke forud), eller om det er pigen, der gør det, når hun har overtaget moderskabets ’emblem’ (hvad dette emblem end er) og dermed fører slægtskabsreglerne videre.

Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt, at Butler benytter ord som pige, dreng eller moder her, eftersom det andre steder netop fremhæves, at sådanne ord eller identiteter, ligesom mand/kvinde, er sociale konstruktioner, ligesom de biologiske aspekter forbundet hermed er grebet i normative diskurser. Til trods for, at Butler ikke afviser, at der skulle ligge noget uden for sproget, er fokus, som vist, udelukkende rettet mod det, som diskurserne definerer og gør normativt ’sandt’. Selvom ideen om moderskabet som emblem refererer til psykoanalysens ideer, fastholdes termen ’moder’. Forestillingen om en moder

er ligesom kvinde/mand og pige/dreng diskursiv, og burde ligesom forestillingen om moderskab udsættes for Butlers 'dekonstruktion'. Det er endelig ikke tydeligt, hvad der menes med i 'Faderens navn', men måske er det en omskrivning af Lacans idé om fadernavnet med en reference til *Biblen*, da 'Faderens' står med stort (jævnfør ideen, der udfoldes nærmere nedenfor, om identiteten mellem Gud og det symbolske).

Disse uklårheder kan ikke tilsidesætte, at den grundlæggende antagelse er, at faderens lov er den ansvarlige. Ligesom i andre sammenhænge er det endvidere væsentligt, at sproget, herunder loven, er en handlende instans. Loven 'nægter', 'kræver', 'producerer', ligesom differentielle sproglige regler effektivt skaber kønsforskelle. Det fremhæves således endnu en gang, at sproget udgør en særlig magt, der på effektiv vis skaber kønsforskelle. Men der foreligger på paradoksal vis gentagelsen eller talehandlingens udtydende kraft i forhold til denne ophøjede magt (jævnfør *agency* eller selvfremsstillingen). Den pragmatiske performativitet gør det muligt at vende sprogets vold imod det selv. Men såfremt denne kønsforskelle virkelig var effektivt anråbt eller uimodsigeligt grundlagt af loven, ville gentagelsen eller Butlers *agency* ikke være mulig eller nødvendig. De forudsætter begge sprogets og lovens mangler, sprækker eller ufuldstændighed, uagtet at sproget betragtes som grundlæggende voldeligt.

Det symbolske udgør imidlertid ikke en helhed, men hænger sammen med det imaginæres eller nydelsens uophævelige status. Det imaginære eksisterer ved siden af og i sammenhæng med det symbolske, ligesom det reelle og nydelsen dukker op uden for sproget, samtidig med de påvirker subjektets plads i det. Desuden peger Lacan, som anført, på, at den Anden er ufuldstændig. Det betyder også, at kønsforskelle ikke etableres på effektiv vis, som Butler påstår det.

Det er endvidere centralt, at det incestforbud, som Lacan taler om, ikke på simpel vis beror på, at faderen forbyder moderens begær i forhold til barnet eller nydelsen med det. Det kan faderen naturligvis godt gøre, men det har ingen effekt, hvis moderen alligevel fastholder barnet til sit begær. Adskillelsen fra moderen forudsætter først og fremmest moderens accept eller fremhævelse af, at der eksisterer noget uden for hendes begær, og af, at barnet ikke blot er et vedhæng til hende. Der er forskel på udsagnene "Du må ikke larme, jeg har brug for fred, fordi jeg igen er depressiv" eller "Du må ikke ligge i min seng i nat, da jeg har ondt i hovedet" og "Du må ikke larme, naboerne sover længe" eller "Du må ikke ligge i min seng, du har din egen". De første

to udsagn risikerer at fastholde barnet til moderens begær, mens de to følgende peger på noget uden for hende. Når moderen peger på noget uden for sig selv, kan hun understrege sin egen mangel og på, at der er en lov, der går ud over hende. Udpeges denne lov ikke, af moderen eller andre, finder separationen måske ikke sted, og fadernavnet fungerer ikke. Fadernavnet eller lovens eksistensgrundlag indbefatter således moderens henvisning til noget, der ikke beror på hendes luner eller nydelse.

Men lad os vende tilbage til Butlers ideer om faderloven, som knyttes til den seksuelle identitet på blandt andet følgende vis:

konstruktionen af en kohærent seksuel identitet langs den adskillende akse af det feminine/maskuline [er] dømt til at mislykkes. Bruddene med denne kohærens gennem den utilsigtede genkomst af det undertrykte viser ikke blot, at 'identitet' er konstrueret, men at det forbud, der konstruerer identitet, er virkningsløst (Faderloven bør ikke forstås som en deterministisk guddommelig vilje, men som en uforbederlig klodrian, der gøder jorden for oprør mod sig).³⁹

Blot nogle få linjer, efter Butler har hævdet, at sproget og faderens lov 'effektivt skaber kønsforskel' (jævnfør ovenfor), anføres det, at forbuddet, der konstruerer identitet, er virkningsløst. Hvis sidstnævnte udsagn skal tages alvorligt, er denne modsætning det mindste problem i fremstillingen. Hvis forbuddet virkelig var virkningsløst og faderloven ikke er 'en deterministisk vilje', men blot en 'klodrian', ville der overhovedet ikke være nogen grund til Butlers projekt eller tekst. Ideen om denne vilje påpeger dog atter den grundlæggende idé om loven eller sproget som en ophøjet magt, autonomi og et selvbeholdende traume, men selve afvisning heraf udgør samtidig et dementi af Butlers andre ideer om sprogets vold. Sproget og dets forbud er pludseligt 'virkningsløst'.

Den mægtige status, som Butler tildeler sproget, udelukker dog senere antagelsen af eksistensen af et subjekt, der både skulle være en signifiant og være et betegnet (*signified*) objekt.⁴⁰ Der er tale om et subjekt, der er *signified* (Butler) i kraft af en signifiant og samtidig er denne signifiant^{vii}. Benævnelse (Butler: *signified*) og objekt er

vii Her og nedenfor fastholdes Lacans oprindelige udtryk signifiant/signifié, som Butler refererer til.

sammenfaldende i dette subjekt. Det skulle give subjektet en 'selvbegrundet' status (qua signifiant), blot med det forbehold, at "subjektets tilsyneladende selvbegrundede autonomi forsøger at skjule den fortrængning, som både er dets grundlag og den evige mulighed for dets egen grundløshed."⁴¹ Ligesom denne selvbegrundede autonomi optræder fortrængningen som en instans, der gør noget.

Denne forståelse ligger fjernt fra Lacans opfattelse af det symbolske og subjektet, idet subjektet, som anført, har sin singulære plads i det symbolske og subjektet kun eksisterer, for så vidt som en signifiant repræsenterer det for en anden signifiant.⁴² Når subjektet gribes af en signifiant, bliver det igen nærværende (re-præsenteret), for så vidt den første signifiant forbindes med en anden. Subjektet er heller ikke en selvbegrundet autonomi i Lacans forståelse. Det betyder ikke, at det er funderet i en grundløshed, eftersom det først får eksistens i og med sproget. Subjektet har ikke i sproget nogen essens, eftersom det kun eksisterer i kraft af sammensætningen af signifianter. I overensstemmelse med sin egen sprogopfattelse, hvor ord udvirker fænomener af sig selv, anfører Butler dog, at subjektets 'tilsyneladende selvbegrundede autonomi' forsøger at skjule fortrængningen. Denne autonomi kan altså gøre noget, nemlig skjule en fortrængning, hvis oprindelse skyldes et sprog, der på en gang benævner subjektet og gør det til et objekt. For Freud beror fortrængningen derimod på overjeget, og den er altid mislykket, idet det fortrængte vender tilbage i anden form.

Dette udelukker, som anført, ikke, at der kan eksistere en absolut nydelse før sproget, men subjektet i sproget ved intet om denne nydelse, da den netop ligger før sproget. Det er derfor, at den kun kan antages at eksistere. Det tilsidesætter ikke, at der kan foreligge nydelsesformer, som subjektet erfarer, efter at det er grebet i sproget. Det er for eksempel tilfældet med en (moderlig) incestuøs nydelse, hvis undertrykkelse Butler imidlertid i sin udlægning af Lacan mener, er betingelsen for, at subjektet skulle modtage væren. Modtagelsen af denne væren viser sig i, at subjektet "begynder at posere som en selvgrundende betegnende [*signifier*] inden for sproget..."⁴³ Desværre henviser Butler heller ikke her til et sted hos Lacan, som underbygger dette. Lacan taler ikke om nogen selvbegrundet signifiant hos subjektet.

Det forhindrer dog ikke Butler i at anføre, at en betingelse for denne modtagelse af væren er "en primær undertrykkelse af de

førindividualiserede incestuøse lyster [*pleasures*], som associeres med den (nu fortrængte) moderkrop.”⁴⁴ Det svæver lidt hen i det uvisse, hvad der menes med ’førindividualiserede’ nydelser (lyster)^{viii}. Hvis der hermed menes nydelser, som ikke er forskellige fra hinanden (da de ikke er individualiserede), fordi de er incestuøse, tilsidesættes det, at moderen i sin eventuelt incestuøse nydelse med sine børn meget vel kan nyde med dem på forskellig vis, der understreger, at disse nydelser trods alt er forskellige. Hvis der derimod menes før-subjektive nydelser, er det klart, at incestuøse nydelser ikke blot stopper, fordi subjektet kommer til, som det desuden, ifølge Butler, først gør, når det poserer som traumatiseret inden for sproget. Selvom det skulle begynde at posere som selvbegrundende signifiant, kan det sagtens være fastholdt i en incestuøs nydelse. Ser vi bort fra disse tvetydigheder, er det dog rigtigt, at incest forbinder sig med moderkroppen (eller den primære plejepersons krop), men ikke med moderkroppen i alle dens aspekter. Det er derfor ukorrekt, at anføre, at moderkroppen fortrænges (jævnfør ’den (nu fortrængte) moderkrop’) eller undertrykkes. Det, som fortrængningen udelukker, er moderens incestuøse nydelse med barnet, eller, at subjektet opluges i dennes begær.

For Butler synes det symbolske endvidere at være funderet på en tabt fylde, idet der hos Lacan skulle foreligge en ”omsiggribende nostalgi for den tabte fylde af *jouissance* i hans arbejde.”⁴⁵ Ideen om en sådan nostalgi eller tabt fylde står i modsætning til blandt andet Lacans fremhævelse af nydelsen som en omvej til døden.⁴⁶ Til trods for, at Butler dog anfører, at denne *jouissance* er ukendt inden for det talte sprog, udgør den en ’realitet’. Fortidens utilgængelighed bekræfter dog ”den oprindelige fylde som den egentlige realitet.”⁴⁷ Ser vi bort fra, at det endnu en gang er et ikke-subjektivt fænomen (’fortiden’), som agerer her (’bekræfter’), fremstår denne fylde som den egentlige realitet. Dette er imidlertid ikke Lacans synspunkt, idet han dels ikke opererer med nogen fylde og dels hævder, at realiteten kun kendes

viii Lige inden Butler taler om sådanne ’førindividualiserede incestuøse lyster, tales der om nydelse (*jouissance*; Butler 2004: 95). Der skelnes dog ikke mellem lyst og nydelse, som Lacan gør, idet nydelsen for Lacan er det, der går ud over lysten og frem mod en nydelse, der kan være overvældende og angstskabende (jævnfør Lacan 1986: 218 og Lacan 2004: 211). For Butler er det ikke lyst eller nydelse, der er problemet, men at undertrykkelsen heraf, herunder af incest, beror på heteronormativ undertrykkelse eller andre stigmatiserende, diskursive undertrykkelsesformer (jævnfør Butler, 2004, s. 157). For Butler er det udelukkende sproget, der skaber traumatet, mens Lacan pointerer, at nydelsen også kan være traumatisk (Butlers idé om incest uddybes nedenfor).

gennem sprogets diskurser,⁴⁸ samt desuden påpeger, at nydelsen vedrører det reelle forstået som det ubegribelige og uudholdelige.

Før vi forlader Butlers særlige version af (Lacans opfattelse af) det symbolske, er det en god idé at se på, hvordan den forbindes med (en version af) Nietzsches slavemoral. Gud og det symbolske er identiske, da begge er gjort tilgængelige ”af en magt (en vilje til magt), som regelmæssigt indstifter sin egen magtesløshed.”⁴⁹ Den personificerede magt, der udgør en variant af sprogets vold, funderer således også af uransagelige grunde sin egen magtesløshed. Nærmere bestemt er viljen til magt en særegen figuration af faderloven, faderautoriteten, og de ’kønnede subjekter’ er dømt til at mislykkes, når de står foran den.⁵⁰ De kønnede subjekter er, som anført, samtidig sat af denne lov. Loven sætter således kønnede subjekter, som i et og samme nu er dømt til at mislykkes, det vil sige, at den kønsliggørelse af subjektet, som loven sætter, aldrig lykkes, selvom subjektet kun eksisterer i kraft af sin underordning i forhold til loven (jævnfør interpellationen).

Lacan har imidlertid aldrig hævdet, at det er loven, som sætter en sådan kønsliggørelse, men at en logik i sproget åbner for en mulig seksuel identifikation. En sådan identifikation er tilmed altid dømt til at mislykkes, ikke på grund af loven, men fordi ingen signifiant eller signifikantkæde er identisk med det, som subjektet identificerer sig med. Enhver identitet er altid usikker. Det gælder ikke kun en seksuel eller kønslig identitet, men alle former for identitet. Antag at en dreng identificerer sig med sin fader. Men hvad identificerer denne dreng sig med? Faderens udseende, hans symptomer, hans seksuelle (u)formåen, hans ambitioner, hans særlige måde at tale på, hans begær i forhold til moderen eller noget helt andet? En sådan identifikation vedrører et delaspekt hos den person eller det objekt, som et subjekt identificerer sig med, men identifikation skaber ikke en lighed mellem subjektet og det, som det identificerer sig med. En lignende usikkerhed gør sig gældende, hvis en pige identificerer sig med signifiante moder – for hvad er denne signifiant forbundet med? At købe ind, reparere cykler, amme, føde børn eller at være sammen med en mand? Signifiante ’moder’ er ikke entydig.

Derfor taler Lacan egentligt ikke om identitet, men identifikation.⁵¹ Eller når han taler om identitet, understreger han, en sådan identitet altid er problematisk, usikker og ufuldstændig. Det gælder også en såkaldt seksuel identitet af hetero-, eller homoseksuel art, idet en sådan identitet er givet i sproget. Signifianter omfatter eller definerer aldrig subjektet, objektet eller den anden person på entydig vis,

ligesom enhver signifiant altid i sit udgangspunkt forbinder sig med andre signifikante. Det skyldes, som anført, sprogets logik, ikke loven, der ret beset kun indbefatter to aspekter i Lacans ideer om det symbolske: forbud mod overgreb af seksuel eller voldelig art, incest eller fysiske overgreb.

Sprogets logik indbefatter endvidere, at subjektet altid er uden for det, der er uden for sproget, men det skyldes ikke en vold, der skulle udgøre ophavet til subjektet, men at signifikante rummer en afstand til det, der uden for sproget. Kastrationen, som Lacan taler om, er heller ikke en voldelig akt, men er en udelukkelse af en nydelse, der skulle have foreligget, før sproget satte ind. Subjektet kan imidlertid intet vide om denne nydelse, eftersom det altid og allerede er grebet i sproget og det derfor ikke har adgang til en sådan nydelse. Kastrationen udelukker således kun en nydelse, som er umulig.

Butler skelner ikke mellem sproget og det symbolske, da begge fænomener skulle agere på voldelig vis. Det betyder på paradoksalt vis også, at Butler som sådan ikke er mod incest "Nuvel, jeg mener, at der muligvis er former for incest, der ikke nødvendigvis er traumatiske eller som opnår deres traumatiske karakter i kraft af bevidstheden om den sociale skam, som de skaber." (Butler 2004: 157) Senere anføres det, at "det er vigtigt at bemærke, at ikke alle former for incest nødvendigvis er traumatiske..." (op. cit., s. 159) Hvis den sociale skam og stigmatisering ikke var der, ville visse former for incest tilsyneladende ikke være et problem. For psykoanalysen beror traumatet iforhold til incest imidlertid ikke på skam, men det kropslige overgreb, idet barnet (uanset køn) rammes af angst i forhold til den Anden (uanset køn), der udøver dette overgreb. Det reduceres til et nydelsesobjekt af den Anden. Skammen kommer evt. bagefter, men er ikke det, der skaber traumatet. Det vigtige for Butler er derimod, hvordan loven undertrykker de kønnede væsener, det vil sige de på normativt vis kønsgjorte væsener. Det drejer sig ikke om, at loven skulle udgøre en beskyttelse af mindreårige eller hindre voldelige overgreb.

AFSLUTNING

Butlers grundtanke er, at alle normer, som for eksempel bygger på ideen om heteroseksualitet, patriarkatet og det symbolske, udgør undertrykkende normer. Den særlige dekonstruktive læsning af sådanne normer består i at finde frem til det, som udelukkes og undertrykkes i kraft af et udsagn om et givent X. Et eksempel finder Butler, som vist, i dåben, som navngiver en krop på frygtelig vis og som giver et køn

til denne. ”Jeg døber dig hermed Grete”. Selvom det er en talehandling af performativ art, føres den helt tilbage til Guds navngivning af Adam. Døbenavnet udgør en referent, og det er Gud fader, der på patronymisk vis udstrækker sit formodede rige via gennem referentens gentagende grundlæggelse. Navnet er derfor en heteronormativ undertrykkelse af den krop, der navngives på denne måde. Guds navngivning af Adam er derfor ikke blot en konstituering af det menneskelige hankøn, men tillige af en patriarkalsk dominans, som ”Grete” også er underlagt, fordi dåben opererer med, at det rette køn er manden, og pigen (Grete) er en afledning af ideen om det rette køn. Denne arv fra Guds navngivning viser sig også i det symbolske, da Gud og det symbolske er identiske.

For Butler er det for homoseksuelle med mere umuligt umiddelbart at undslippe sprogets voldelige og undertrykkende normer eller dets iboende traume. Løsningen er særlige talehandlinger, der i kraft af deres gentagelse af tidligere talehandlinger udgør performances, der skulle mindske volden og magten. Ved denne gentagelse slipper man væk fra sprogets vold og invalidering af livet. Men kun tilsyneladende, for når Guds navngivning af Adam i en talehandling i en uvis fortid stadig skulle gøre sig gældende i vores samtidige dåbshandlinger, der udgør utallige serier af gentagelser, er det ikke gentagelsen af alle talehandlinger, som udgør en befriende performance. Det eneste sikre sted synes at være i særlige pragmatiske talehandlinger, der sikrer et selv og som giver en stabilitet uden for diskursernes og magtens undertrykkende, livstruende og sammenvævede områder.

Selvom Butler opererer med en materialitet uden for sproget, er sproget i sig selv en materialitet. Derfor bliver enhver sproglig begribose af en given materialitet til en ny betydningsmærket materialitet i dobbelt forstand, eftersom sproget i sig selv også er en materialitet, ligesom den sproglige transformerede materialitet er. For Butler er vi derfor ikke uden for det, som er uden for sproget, eftersom dette ’udenfor’ er blevet til en materialitet i og i kraft af sproget. Sproget fremstår således ikke blot som en sammenvævet magt og diskurs, men også som et samlet sted, der rummer mange potentielle performances, hvad enten de er voldelige, livstruende eller styrker selvet. Men vi slipper alligevel ikke væk fra sprogets vold, selvom Butler skitserer diverse paradoksale løsninger af pragmatisk art.

Heroverfor står Lacans idé om det symbolskes ufuldstændighed, der meget enkelt vil sige, at sproget ikke er alt, ikke omfatter alt og ikke kan omfatte sig selv, ligesom den enkelte signifiant ikke kan omfatte

sig selv. Der er noget uden for det symbolske; alt kan ikke betydes eller gøres til en sprogligt transformeret materialitet. Det medfører, at diskurser kan omvælttes, også diskurser af normativ art, eftersom de ikke er almægtige eller altomfattende, selvom de eventuelt fremstår som sådanne. Det betyder ikke, at normer som sådan ophører, men at de radikalt kan ændre karakter eller at andre normer tager over. De er dog fortsat ikke altdominerende, da enhver diskurs er ufuldstændig. Hvor sproget er uden mangel i Butlers optik, er det ufuldstændigt i Lacans. Hvor 'subjektet' kun kommer til som undertrykt hos Butler og lider herunder, kommer subjektet i henhold til Lacans opfattelse til, når sproget træder til.

Subjektet har mulighed for at sætte signifikanter sammen, det vil sige at forholde sig til og orientere sig i sproget. Det er derfor ikke en særlig pragmatisk talehandling eller performativitet, der er central for Lacan, men subjektets subversion. For eksempel en subversion af den eller de agenter, som står inde for og autoriserer en given diskurs. En sådan subversion er udelukket hos Butler, der i stedet må ty til pragmatiske talehandlinger for at få lidt fred i livet, for at sikre et selv og det non-binære køn. Butlers idé om naturalisering som følge af normer adskiller sig også fra Lacans forståelse, der understreger, at kroppen i seksuel henseende, der indbefatter en mulig seksuel 'identitet' og nydelsesform, altid er denaturaliseret. Hvor sprog og normer for Butlers vedkommende indbefatter en krop, der ikke har nogen relevans uden for disse og som er følgelig naturaliseret i henhold hertil, er kroppen i Lacans forståelse denaturaliseret på grund af sproget. Det udelukker ikke, at nydelsen kan føre subjektet frem mod det reelle, der indbefatter kroppen uden for sproget. Det reelle er dog ikke en oprindelig krop, men den del af kroppen, der er ubegribelig i sproget.

1 Butler 2019
2 Butler 2022: 131
3 Jævnfør 2023a: 303
4 Jævnfør ibid. 26
5 Ibid. 22
6 Ibid. 329, nt. 7
7 Ibid. 26
8 Butler 2023b; min oversættelse.
9 Butler 2020:/ 36
10 Ibid.
11 Ibid. 73
12 Ibid. 40
13 Se for eksempel ibid. 68f
14 Ibid. 35-36
15 Ibid. 37
16 Ibid. 65
17 Butler 2023a: 179
18 Butler 2010: XI
19 Ibid. XXII
20 Ibid.
21 Ibid. XXV
22 Jævnfør Butler 2020: 33
23 Butler 2020: 33
24 Ibid.
25 Ibid. 50; m. indskud.
26 Ibid. 34; Butler 1997: 4
27 Ibid.
28 Jævnfør Marty 2021: 52-53
29 Butler 2004: 21 & 76
30 Butler 2010: 189
31 Jævnfør Lacan 2023: 27
32 Butler 2020: 53
33 Ibid. 52; Butler 1997: 18; modificeret oversættelse.
34 Butler 2023a: 172; 1993: 121
35 Lacan 1966: 818
36 Se for eksempel Butler 2010: s. 123f
37 Ibid. 74
38 Ibid. 75
39 Ibid. 75-76; m. indskud.
40 Ibid.; Butler 1999: 57
41 Butler 2010: 98
42 Jævnfør Lacan 1966: 918
43 Butler 2010: 98
44 Ibid.; modificeret oversættelse.
45 Ibid. 113-114
46 Jævnfør Lacan 1991: 18
47 Butler 2010: 114
48 Se for eksempel Lacan 1975: 33
49 Butler 2010: 115
50 Ibid.
51 Jævnfør Lacan 1961-62

LITTERATUR

- Austin, John L.: *Ord der virker*. Gyldendal 1998
- Butler, Judith: *Bodies that matter: On the discursive Limits of "Sex"*. Routledge 1993
- Butler, Judith: *Excitable Speech: A Politics of the Performative*. Routledge 1997
- Butler, Judith: *Gender trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge 1999 (1990)
- Butler, Judith: *Undoing Gender*. Routledge 2004
- Butler, Judith: *Kønsballade: Feminisme og subversion af identitet*. Forlaget THP 2010
- Butler, Judith: "Der kan du bare se! Jeg har ikke en tydelig identitet". Interview med Judith Butler, i *Politiken* 31.05.2019
- Butler, Judith: *Ordenes vold*. Klim 2020
- Butler, Judith: "Et interview med Judith Butler" i Hannelore Bublitz: *Judith Butler*. Forlaget THP 2022
- Butler, Judith: *Kroppe af betydning*. Klim 2023a
- Butler, Judith: "We need to rethink the category of woman" i *The Guardian*, tilgæet via <https://www.theguardian.com/life-andstyle/2021/sep/07/judith-butler-interview-gender> 26.07.2023 (2023b)
- Lacan, Jacques: *Le séminaire: Livre VII: L'éthique de la psychanalyse*. Seuil 1986 (1959-60)
- Lacan, Jacques: *Le séminaire: Livre IX: L'identification*. Upubliceret seminar. (1961-62)
- Lacan, Jacques: *Le séminaire: Livre IX: L'angoisse*. Seuil 2002 (1962-63)
- Lacan, Jacques: "Subversion du sujet et dialectique du désir", i *Écrits*. Seuil 1966
- Lacan, Jacques: *Le séminaire: Livre XVI: La logique du fantasme*. Seuil 2023 (1968-69)
- Lacan, Jacques: *Le séminaire: Livre XVII: L'envers de psychanalyse*. Seuil 1991 (1969-70)
- Lacan, Jacques: *Le séminaire: Livre XX: Encore*. Seuil 1975 (1972-73)
- Leguil, Clotilde: *L'être et le genre. Homme/Femme après Lacan*. PUF 2020
- Marty, Éric: *Le sexe des modernes. Pensée du Neutre et théorie du genre*. Seuil 2021
- Prokhoris, Sabine: *Au bon plaisir des docteurs graves. À propos de Judith Butler*. PUF 2016
- Vinciguerra, Rose-Paule: *La sexuation sans le genre. La jouissance avec les semblants*. Édition La lettre volée 2022
- Žižek, Slavoj: What the 'Woke' Left and the Alt-Right Share, i *Project Syndicate*, tilgæet via <https://www.project-syndicate.org/commentary/woke-alt-right-fake-civil-war-between-capitalist-interests-by-slavoj-zizek-2022-08> 27.07.2023